

การศึกษาพฤติกรรมรังแกข่มขู่กับระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองในโรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่ง กรุงเทพมหานคร

กอร์ปบุญ ภาวะกุล พบ.*, ปราโมทย์ สุคนิษฐ์ พบ.**

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาลักษณะและความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมรังแกข่มขู่ กับระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยม 2 ในโรงเรียนสหศึกษาแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร

วิธีการศึกษา เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาโดยเก็บข้อมูลจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสหศึกษาแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร จำนวน 388 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ส่วนหนึ่งมาจาก Olweus bully/victim questionnaire ฉบับภาษาไทย แปลโดยสมบัติ ตาปัญญา และแบบสอบถามความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง (Rosenberg self-esteem scale) ฉบับภาษาไทย โดยให้นักเรียนเป็นผู้ตอบแบบสอบถามเอง เก็บข้อมูลในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551 และวิเคราะห์โดยใช้สถิติวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยโดยใช้ Independent-sample t-test, One-way ANOVA

ผลการศึกษา พบว่ามีนักเรียนที่เคยถูกรังแกข่มขู่ในช่วง 2-3 เดือนที่ผ่านมาคิดเป็นร้อยละ 55 และมีนักเรียนที่เคยรังแกข่มขู่ผู้อื่นเป็นร้อยละ 53 โดยพบในนักเรียนชายมากกว่านักเรียนหญิง และส่วนใหญ่มักจะมีพฤติกรรมรังแกข่มขู่เกิดขึ้น 1-2 ครั้งเท่านั้น ส่วนรูปแบบของการรังแกข่มขู่ที่เกิดขึ้นสูงสุด คือ การใช้คำพูดหยาบคายหรือล้อเลียน กลุ่มที่รังแกผู้อื่นอย่างเดียวมีระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองสูงสุด รองลงมาเป็นกลุ่มที่ไม่เคยถูกรังแกและไม่เคยรังแกผู้อื่น กลุ่มที่ถูกรังแกอย่างเดียว และกลุ่มที่เคยถูกรังแกและรังแกผู้อื่น ตามลำดับ โดยคะแนนเฉลี่ยทั้ง 4 กลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.006$) ระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองในแต่ละความถี่ของการถูกรังแกข่มขู่พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.006$) แต่ในการรังแกข่มขู่ผู้อื่นกลับไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.75$) ส่วนรูปแบบของการถูกรังแกข่มขู่ที่ทำให้ระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่ำสุด คือ การที่เพื่อนไม่ชวนเล่น ทำกิจกรรมหรือให้เข้ากลุ่ม ส่วนนักเรียนที่สร้างเรื่องโกหก ปลอมข่าวลือในทางไม่ดี หรือพยายามทำให้คนอื่น ๆ ไม่ชอบ มีระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่ำสุด

สรุป พฤติกรรมรังแกข่มขู่มีผลต่อระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการจัดการพฤติกรรมรังแกข่มขู่อย่างจริงจังและเสริมสร้างความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองให้เกิดขึ้นในเด็ก อาจมีส่วนช่วยลดความรุนแรงของพฤติกรรมรังแกข่มขู่ที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนได้

คำสำคัญ พฤติกรรมรังแกข่มขู่ ความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง

วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย 2554; 56(1): 35-44

* กลุ่มงานจิตเวช โรงพยาบาลลำพูน

** ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ ร.พ. วามานิติ มหาวิทยาลัยมหิดล กรุงเทพฯ 10400

The Study of Bully Behaviors and the Level of Self-Esteem in a Bangkok Secondary School

Korbboon Pavakul M.D., Pramote Sukanich M.D.***

Abstract

Objectives: To study the characteristic of bully behaviors and their relationship with the level of self-esteem among the Matayom 2 (M2) students from a secondary school in Bangkok.

Methods: This is a descriptive study, collecting data from 388 M2 students from a secondary school in Bangkok by using part of self-rating 20-items Thai Olweus bully/victim questionnaire (translated by Sombat Tapanya) and Rosenberg self-esteem scale (Thai Version). The data was collected during August 2008 and analysed by descriptively; frequency, percent, mean, standard deviation and compared by Independent-sample t-test, One-way ANOVA.

Results: Fifty-three percent of the students reported they committed the bully acts while 55 % revealed that they were bully victims during the past 2-3 months. The highest frequency of bully acts was 1-2 times and most of them were among the boys. The most common type of acts was verbal. The highest level of self-esteem was found among the actor-only group followed by the non-victimized and non-actor group, the victimized alone group and the being both actor and victim group respectively. The difference among those 4 groups were statistically significant ($p=0.006$). We also found that the more frequent ones were bullied, the lower self-esteem they would have. The method that affected self-esteem most was social exclusion but those who spreading gossips have the lowest level of self-esteem.

Conclusion: The bully behaviors are related to students' self-esteem. The proper management of bully behavior can have a great impact to the self-esteem and reduce the degree of bully behavior violence in school.

Keywords: bully, self-esteem

J Psychiatr Assoc Thailand 2011; 56(1): 35-44

* Psychiatrist, Psychiatric Services, Lamphun General Hospital

** Department of Psychiatry, Faculty of Medicine, Ramathibodi Hospital, Mahidol University, Bangkok 10400

บทนำ

พฤติกรรมรังแกข่มขู่ (bullying) เป็นพฤติกรรมก้าวร้าวที่สามารถพัฒนาไปสู่ความรุนแรงได้อีกหลากหลายรูปแบบ^{1,2} โรงเรียนเป็นสถานที่หนึ่งที่เกิดพฤติกรรมข่มขู่ได้บ่อยครั้ง แต่ที่ผ่านมาผู้ใหญ่มักมองเป็นเรื่องธรรมดาที่เด็กทุกคนจะต้องเผชิญ นอกจากนี้ครูและผู้ปกครองยังคิดว่าเป็นเรื่องระดับเดียวกับการหยอกล้อ และการแหย่เล่นกันระหว่างเด็ก^{3,4}

มีการนิยามของพฤติกรรมรังแกข่มขู่กันอย่างกว้างขวาง พฤติกรรมรังแกข่มขู่เป็นการกระทำใดๆ ในทางลบที่บุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งถูกกระทำซ้ำๆ ที่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิ ฐานะหรือแสดงอำนาจเหนือบุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่น ซึ่งพฤติกรรมรังแกข่มขู่ที่ก่อให้เกิดผลกระทบที่ร้ายแรงคือ การที่ถูกกระทำเป็นประจำ และกระทำโดยบุคคลหลายๆ คน พฤติกรรมรังแกข่มขู่สามารถกระทำได้ทั้งทางร่างกาย เช่น การทำร้าย ทบตี เตะต่อย ผลัก ขว้างปา บังคับ ขู่เข็ญ หรือทางวาจา เช่น ดุด่า ต่อบว่า ล้อเลียน เยาะเย้ย เสียดสี ใช้ถ้อยคำหยาบคาย รวมทั้งทางด้านสังคม เช่น การไม่ให้ความสนใจ ไม่ให้ความสำคัญ ไม่ให้การยอมรับ⁵

พฤติกรรมรังแกข่มขู่ในโรงเรียนพบว่ามีอุบัติการณ์แตกต่างกันในแต่ละประเทศ เช่น ในสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 2001 พบว่านักเรียนเกรด 6-9 (เทียบเท่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 4) มีพฤติกรรมรังแกข่มขู่ร้อยละ 29.9 โดยเป็นผู้กระทำ ร้อยละ 13 และผู้ถูกกระทำร้อยละ 10.6⁶ ส่วนประเทศอื่นๆ เช่น นอร์เวย์ อังกฤษ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่นพบว่าอุบัติการณ์ดังกล่าวอยู่ระหว่างร้อยละ 4 ถึง 70⁷⁻⁹ ความถี่ของพฤติกรรมรังแกข่มขู่มีตั้งแต่ 2-3 ครั้งต่อเดือน สัปดาห์ละครั้ง มากกว่าสัปดาห์ละครั้ง ซึ่งแตกต่างกันตามชั้นเรียน โดยการศึกษาส่วนใหญ่พบว่าพฤติกรรมรังแกข่มขู่ในโรงเรียนมักพบได้บ่อยในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและลดลงในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย^{2,6,8}

นักเรียนชายมักมีพฤติกรรมรังแกข่มขู่มากกว่านักเรียนหญิง⁶ รูปแบบของพฤติกรรมรังแกข่มขู่ที่พบบ่อยที่สุดคือ การล้อเลียนชื่อ การตี การข่มขู่และการปล่อยข่าวลือ ตามลำดับ⁷ นักเรียนชายมักจะถูกรังแกข่มขู่ทางร่างกาย เช่น ถูกตี ทบ ผลัก มากกว่านักเรียนหญิง ส่วนนักเรียนหญิงมักจะถูกรังแกข่มขู่ทางวาจา เช่น ถูกล้อเลียนใช้คำพูดหยาบคายทำให้เจ็บใจ ถูกปล่อยข่าวลือหรือคำวิจารณ์ที่ส่งไปในเรื่องเพศ^{10,11} Olweus กล่าวว่าเด็กนักเรียนชั้นประถมมักจะพบการรังแกข่มขู่ทางร่างกาย ส่วนเด็กนักเรียนชั้นมัธยมมักจะถูกรังแกข่มขู่ทางวาจาหรือทางสังคมมากกว่า⁵

พฤติกรรมรังแกข่มขู่ส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นในสถานที่ที่ไม่ค่อยมีใครสังเกตเห็นหรือได้ยินเสียง เช่น ตามระเบียงทางเดิน โรงอาหาร นอกห้องเรียนในระหว่างพักหรือแม้แต่ในห้องเรียน¹² บริเวณที่พบพฤติกรรมข่มขู่บ่อยที่สุด ได้แก่ สนามเด็กเล่น โดยพบว่าทุกๆ 7 นาที จะมีเด็กนักเรียนถูกข่มขู่อย่างน้อย 1 คน ในแต่ละครั้งจะใช้เวลาน้อยที่สุดเพียง 37 วินาทีเท่านั้น¹³ และผู้ถูกกระทำได้รับการช่วยเหลือจากผู้ใหญ่เพียงร้อยละ 4 จากเพื่อนร้อยละ 11 แต่ร้อยละ 85 ไม่ได้รับการช่วยเหลือเลย

สำหรับการศึกษาในไทยโดย ผศ.ดร.สมบัติ ตาปัญญา ได้สำรวจปัญหาการรังแกกันในนักเรียนชั้น ป.4 - ม.3 จำนวน 3,047 คน จาก 8 จังหวัดทั่วประเทศ โดยใช้ Olweus bully/victim questionnaire ฉบับภาษาไทย พบว่า นักเรียนจำนวนร้อยละ 40 เคยถูกรังแกเดือนละ 2-3 ครั้ง การรังแกเกิดขึ้นมากที่สุดในช่วง ป.4 และจะลดลงเรื่อยๆ ตามระดับชั้นที่สูงขึ้น พฤติกรรมการรังแกกันที่พบบ่อยที่สุดในทุกภาค คือ การทำร้ายจิตใจด้วยวาจา ล้อเลียน ส่วนสถานที่อันตรายที่เด็กมักถูกรังแก 5 อันดับ คือ ห้องเรียนเวลาครูไม่อยู่ ทางเดิน หน้าห้องเรียนหรือบันได สนามโรงเรียน โรงอาหาร และในห้องเรียนต่อหน้าครู บริเวณที่พบพฤติกรรมรังแกข่มขู่มากที่สุด ได้แก่ สนามเด็กเล่น นอกจากนี้จากการศึกษาายังพบว่า เด็กที่ถูกรังแกมักจะได้รับ

ช่วยเหลือจากครูหรือผู้ใหญ่บ่อย หรือแทบไม่ช่วยเลย ทั้งที่ครูส่วนใหญ่เห็นเด็กถูกรังแกด้วยตัวเอง¹⁴ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลให้เด็กเกิดความรู้สึกที่ถูกตัวเอง รู้สึกไร้ค่า¹⁵

Smith และ Sharp ได้รวบรวมงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากพฤติกรรมรังแกข่มขู่ พบว่านักเรียนที่เป็นผู้ถูกรังแกมักได้รับบาดเจ็บทั้งทางร่างกายและจิตใจ เกิดความทุกข์ ทรมาน เครียด จนกลายเป็นผู้ที่มองเห็นคุณค่าในตนเองต่ำขาดความมั่นใจในตนเอง วิตกกังวล เหงื่อล้น ขาดสมาธิ ไม่อยากไปโรงเรียน²¹ ในส่วนของผลกระทบต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง มีการศึกษาหลายแห่งได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมรังแกข่มขู่กับระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง เริ่มจาก Olweus พบว่าผู้ที่ถูกรังแกข่มขู่มักจะมีความรู้สึกคุณค่าในตัวเองต่ำกว่าผู้ที่ไม่เคยถูกรังแกข่มขู่¹⁶ Johnson และ Lewis พบว่าผู้รังแกผู้อื่นจะมีความรู้สึกคุณค่าในตัวเองสูง¹⁸ ซึ่งอาจขัดแย้งกับ O'Moore และ Kirkham (2001) ได้ศึกษาเด็กนักเรียนชั้นประถมและมัธยมศึกษาในประเทศไอร์แลนด์ กลับพบว่ากลุ่มที่รังแกผู้อื่นจะมีความรู้สึกคุณค่าในตัวเองต่ำกว่ากลุ่มที่ไม่เคยรังแกผู้อื่น อย่างไรก็ตามเด็กในกลุ่มนี้กลับเป็นที่นิยมชมชอบในหมู่เพื่อนมากกว่ากลุ่มอื่นๆ นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มที่เป็นทั้งผู้ถูกรังแกและรังแกผู้อื่นจะมีความรู้สึกคุณค่าในตัวเองต่ำสุด¹⁷ ซึ่งยังมีผลของการถูกรังแกและรังแกข่มขู่ผู้อื่นมากขึ้น ระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองกลับยิ่งต่ำลง^{10,18} ผลที่ตามมาจากการที่เด็กมีความรู้สึกคุณค่าในตัวเองต่ำ มักจะทำให้เด็กมองตนเองในแง่ลบ ทำอะไรก็ล้มเหลว ไม่มีทางสำเร็จ เกิดภาวะซึมเศร้า จนอาจกระทบต่อการเรียน

แม้ที่ผ่านมาจะเคยมีการศึกษาลักษณะพฤติกรรมรังแกข่มขู่รังแกกันในโรงเรียนของนักเรียนไทย แต่ยังไม่ได้มีการศึกษาผลกระทบในด้านความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง ผู้วิจัยมองเห็นความสำคัญของผลกระทบดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการศึกษานี้ มีจุดประสงค์เพื่อนำข้อมูลจากการวิจัยไปใช้ประกอบการวางแผน

ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาพฤติกรรมข่มขู่รังแกกันในโรงเรียนในอนาคตต่อไป

วัสดุและวิธีการ

เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive study) โดยศึกษา ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง (cross-sectional) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ประจำภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ในโรงเรียนมัธยมสหศึกษาแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 6 ห้อง จำนวน 388 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

- 1) ข้อมูลส่วนบุคคล (เพศ ชั้นปี ผลการเรียน)
- 2) คำถามเกี่ยวกับความถี่ของการถูกรังแก โดยนักเรียนผู้อื่น จำนวน 10 ข้อ
- 3) คำถามเกี่ยวกับความถี่ของการรังแกผู้อื่น จำนวน 10 ข้อ

ในส่วนที่ 2 และ 3 ได้นำมาจากบางส่วนของ Olweus bully/victim questionnaire ฉบับภาษาไทย ซึ่งแปลโดย ผศ.ดร.สมบัติ ตาปัญญา โดยคำถามข้อแรกเป็นคำถามเกี่ยวกับความถี่ของการถูกรังแกหรือรังแกผู้อื่นในช่วง 2-3 เดือนที่ผ่านมา ส่วนคำถามที่เหลือเกี่ยวกับความถี่ของการถูกรังแกหรือรังแกผู้อื่นด้วยพฤติกรรมในรูปแบบต่างๆในช่วง 2-3 เดือนที่ผ่านมา แบ่งความถี่เป็น 5 ระดับคือ ไม่เคยถูกรังแกหรือรังแกผู้อื่นในช่วง 2-3 เดือนที่ผ่านมา เคย 1-2 ครั้ง เคยเดือนละ 2-3 ครั้ง เคยทำสัปดาห์ละครั้ง เคยสัปดาห์ละ 3-4 ครั้ง

4) แบบสอบถามความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง (Rosenberg self-esteem scale) ฉบับภาษาไทย แปลและเรียบเรียงโดย สุภณีย์ ตั้งจิตภักดีสกุล จำนวน 10 ข้อ ประกอบด้วยข้อความทางบวก 5 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 1, 3, 4, 7, 10 และข้อความทางลบ 5 ข้อ ได้แก่ข้อที่ 2, 5, 6, 8, 9 โดยแบ่งระดับความรู้สึกเป็น 4 ระดับคือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง การคิดคะแนนในข้อคำถามเชิงบวกเท่ากับ 5 4 3 2

และ 1 ตามลำดับ ในทางตรงข้าม คะแนนในข้อคำถามที่เป็นเชิงลบเท่ากับ 1 2 3 4 และ 5 ตามลำดับ คะแนนรวมมีตั้งแต่ 10-40 คะแนน คะแนนที่สูงบ่งบอกว่ามีความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองที่สูงด้วย โดยหากคะแนนต่ำกว่า 25 คะแนนถือว่ามีความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่ำ การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ 1) ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการบรรยายลักษณะพฤติกรรมรังแกข่มขู่ และระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง 2) วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองในนักเรียน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มถูกรังแกข่มขู่ กลุ่มรังแกข่มขู่ผู้อื่น กลุ่มที่ถูกรังแกข่มขู่และรังแกข่มขู่ผู้อื่น และกลุ่มที่ไม่เคยกระทำทั้ง 2 อย่าง โดยใช้สถิติ t-test และ one-way ANOVA ในการวิเคราะห์

ผลการศึกษา

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่อยู่ในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 388 คน เป็นนักเรียนชาย 204 คน (ร้อยละ 54.6) และเป็นนักเรียนหญิง 184 คน (ร้อยละ 47.4) มีผลการเรียนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.01- 4.00

ลักษณะของพฤติกรรมรังแก

จากการศึกษาพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ทั้งเพศชายและหญิงจำนวนร้อยละ 55 เคยถูกรังแกที่โรงเรียน และร้อยละ 53 เคยรังแกผู้อื่นในโรงเรียน โดยนักเรียนชายถูกรังแกและรังแกผู้อื่นมากกว่านักเรียนหญิงส่วนใหญ่จะถูกรังแกและเคยรังแกผู้อื่นเป็นจำนวน 1-2 ครั้ง ในช่วง 2-3 เดือนที่ผ่านมา (ตารางที่ 1)

รูปแบบของการถูกรังแกข่มขู่ที่พบมากที่สุด 3 อันดับแรกคือ โดนใช้คำพูดหยาบคาย ล้อเลียน จนทำให้เจ็บใจหรือเสียใจ ร้อยละ 72.7 ถูกเพื่อนสร้างเรื่องโกหก ปลอมข่าวลือในทางไม่ดีเพื่อทำให้คนอื่น ๆ ไม่ชอบ ร้อยละ 44 และถูกเรียกด้วยการใช้คำที่ไม่ดี หรือใช้คำพูดที่เกี่ยวกับเชื้อชาติหรือผิวพรรณร้อยละ 35.2 ในส่วนของพฤติกรรมรังแกผู้อื่นพบว่า เคยใช้คำพูดร้ายๆ เรียกคนอื่น ๆ ล้อเลียนทำให้เจ็บปวดหรือเสียใจ ร้อยละ 50 ใช้คำที่ไม่ดี หรือใช้คำพูดที่เกี่ยวกับเชื้อชาติ

หรือผิวพรรณของคนอื่นร้อยละ 34.3 และเคยกีดกันหรือไม่ชวนให้เขาเล่นหรือทำกิจกรรม ไม่ยอมให้เข้ากลุ่ม ร้อยละ 28 (ตารางที่ 2)

ระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง

ระดับคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทั้งหมดคือ 29.27 โดยคะแนนรวมที่น้อยกว่า 25 คะแนน ซึ่งถือว่ามึระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่ำ มีจำนวน 46 คน (ร้อยละ 12.1) เมื่อจำแนกตามเพศพบว่านักเรียนชายมีระดับคะแนนเฉลี่ยสูงกว่านักเรียนหญิงเล็กน้อย คือ 29.60 และ 28.92 ตามลำดับ ซึ่งไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ รวมถึงเมื่อจำแนกตามระดับผลการเรียนพบว่าระดับคะแนนเฉลี่ยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเช่นเดียวกัน

กลุ่มนักเรียนที่เคยถูกรังแกทั้งหมดมีระดับคะแนนเฉลี่ยความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง 28.56 คะแนน ต่ำกว่ากลุ่มไม่เคยซึ่งมี 30.12 คะแนน เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบโดยใช้ Independent-samples t-test พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P=0.00$) แต่ในกลุ่มนักเรียนที่เคยรังแกผู้อื่นทั้งหมดมีระดับคะแนนเฉลี่ยความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง 29.02 ซึ่งต่ำกว่ากลุ่มไม่เคยแต่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

แต่เมื่อนำมาแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็น 4 กลุ่มและนำคะแนนมาเปรียบเทียบกันพบว่า กลุ่มที่มีระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองสูงสุดได้แก่ กลุ่มที่รังแกผู้อื่นอย่างเดียว (30.24 คะแนน) รองลงมาเป็นกลุ่มที่ไม่เคยถูกรังแกและไม่เคยรังแกผู้อื่น กลุ่มที่ถูกรังแกอย่างเดียว และกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยของระดับคะแนนต่ำสุดคือ กลุ่มที่เคยถูกรังแกและรังแกผู้อื่น (28.5 คะแนน) ซึ่งในแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.006$) (ตารางที่ 3) แต่หากนำค่าเฉลี่ยของระดับคะแนนแต่ละกลุ่มมาจับคู่วิเคราะห์หาความแตกต่าง พบว่ากลุ่มรังแกผู้อื่นอย่างเดียวมีระดับคะแนนสูงกว่ากลุ่มเคยถูกรังแกและรังแกผู้อื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.047$) และกลุ่มที่เคยถูกรังแกและรังแกผู้อื่นมีระดับคะแนนต่ำกว่ากลุ่มไม่เคยถูกรังแก

และไม่เคยรังแกผู้อื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเช่นกัน (p=0.026) (ตารางที่ 4)

เมื่อเปรียบเทียบตามความถี่ของการรังแกข่มขู่พบว่า กลุ่มนักเรียนที่เคยถูกรังแกเพียง 1-2 ครั้ง ในช่วง 2-3 เดือนที่ผ่านมา มีระดับคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ 29.73 คะแนน ส่วนกลุ่มที่ถูกรังแก 2-3 ครั้งต่อเดือนมีระดับคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 27.06 คะแนน ซึ่งในแต่ละกลุ่มความถี่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p=0.00) ในส่วนในแต่ละกลุ่มความถี่ของการรังแกผู้อื่นกลับไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 5)

ในแต่ละรูปแบบพฤติกรรมของการถูกรังแกหรือการรังแกผู้อื่นก็มีระดับคะแนนแตกต่างกันคือ นักเรียนที่เคยถูกรังแกโดยวิธีการใช้คำพูดหยาบคาย ล้อเลียน ทำให้เจ็บใจหรือเสียใจจะมีค่าเฉลี่ยของระดับคะแนน

สูงสุด คือ 28.93 คะแนน ส่วนนักเรียนที่เคยถูกรังแกด้วยวิธีที่เพื่อนไม่ชวนเล่น ชวนทำกิจกรรมหรือไม่ยอมให้เข้ากลุ่ม แกล้งเมินจะมีระดับคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ 27.82 คะแนน ซึ่งระดับคะแนนทั้ง 2 แบบพบว่าต่ำกว่านักเรียนที่ไม่เคยถูกรังแกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p=0.017) ในส่วนของรูปแบบที่รังแกผู้อื่นพบว่า นักเรียนที่รังแกผู้อื่นโดยการแย่งเงิน แย่งสิ่งของหรือทำข้าวของคนอื่นเสียหายมีระดับคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ 28.71 คะแนน ส่วนนักเรียนที่รังแกผู้อื่นโดยการสร้างเรื่องโกหกหรือปล่อยข่าวลือในทางไม่ดีเกี่ยวกับผู้อื่น หรือพยายามทำให้คนอื่น ๆ ไม่ชอบ จะมีระดับคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ 27.84 คะแนน ซึ่งแตกต่างกับกลุ่มนักเรียนที่ไม่เคยรังแกผู้อื่นด้วยวิธีนี้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p=0.00)

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของความถี่ของการถูกรังแกและการรังแกผู้อื่นในช่วง 2-3 เดือนที่ผ่านมาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำแนกตามเพศ

ความถี่	การถูกรังแก (ร้อยละ)			การรังแกผู้อื่น (ร้อยละ)		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
ไม่เคย	84 (41.4)	89 (48.4)	173 (44.7)	93 (46)	88 (48.1)	181 (46.6)
เกิดขึ้น 1-2 ครั้งเท่านั้น	66 (32.5)	45 (24.5)	111 (28.7)	65 (32.2)	69 (37.7)	134 (34.5)
เกิดขึ้นเดือนละ 2-3 ครั้ง	13 (6.4)	18 (9.8)	31 (8.0)	17 (8.4)	13 (7.1)	30 (7.7)
สัปดาห์ละครั้ง	15 (7.4)	18 (9.8)	33 (8.5)	10 (5)	6 (3.3)	33 (4.1)
สัปดาห์ละ 3-4 ครั้ง	25 (12.3)	14 (7.6)	39 (10.1)	17 (8.4)	7 (3.8)	24 (6.2)

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนคนและร้อยละของรูปแบบพฤติกรรมการถูกรังแกและรังแกผู้อื่นในช่วง 2-3 เดือนที่ผ่านมาของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

รูปแบบพฤติกรรมรังแกข่มขู่	ถูกรังแก		รังแกผู้อื่น	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ใช้คำพูดหยาบคายล้อเลียน ทำให้เจ็บใจ เสียใจ	280	72.7	192	50
2. กีดกัน หรือไม่ชวนให้เขาเล่นหรือทำกิจกรรม ไม่ยอมให้เข้ากลุ่ม	119	31	108	28
3. ชก ต่อย เตะ ดัน ผลักแรงๆ หรือขังไว้ในห้อง	94	24.5	82	21.5
4. สร้างเรื่องโกหก โดนปล่อยข่าวลือในทางไม่ดี ทำให้คนอื่น ๆ ไม่ชอบ	169	44	76	20
5. ขโมยเงิน แย่งของ ทำให้ข้าวของเสียหาย	130	34	45	11.8
6. ข่มขู่หรือบังคับให้ทำสิ่งที่ไม่อยากทำ	92	24	74	19.4
7. เรียกร้องการใช้คำที่ไม่ดี หรือใช้คำพูดที่เกี่ยวกับเชื้อชาติหรือผิวพรรณ	135	36	131	34.3
8. เรียกร้องคำพูดที่ไม่ดี ด้วยการแสดงความเห็นหรือท่าทางที่สื่อไปในเรื่องทางเพศ	120	31.2	76	20
9. รังแกโดยวิธีอื่นๆ	85	22	64	16.8

ตารางที่ 3 แสดงคะแนนเฉลี่ยของระดับคะแนนความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองของนักเรียน 4 กลุ่ม

กลุ่มนักเรียน	จำนวน (คน)	คะแนนเฉลี่ยความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง (MEAN±SD)
1. เคยถูกรังแกอย่างเดียว	67	28.70±4.31
2. เคยรังแกผู้อื่นอย่างเดียว	61	30.24±4.60
3. เคยถูกรังแกและรังแกผู้อื่น	142	28.50±4.20
4. ไม่เคยถูกรังแกและไม่เคยรังแกผู้อื่น	108	30.06±4.13
รวม	378	29.26±4.32

One-way ANOVA, $P = 0.006$

ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับคะแนนความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองระหว่างกลุ่มเป็นคู่ๆ โดยแสดงเป็นค่า P-value

P-value	เคยถูกรังแก อย่างเดียว	เคยรังแกผู้อื่น อย่างเดียว	เคยถูกรังแกและ รังแกผู้อื่น	ไม่เคยถูกรังแกและ ไม่รังแกผู้อื่น
1. เคยถูกรังแกอย่างเดียว	-	.250	1.000	.244
2. เคยรังแกผู้อื่นอย่างเดียว	.250	-	.047*	1.000
3. เคยถูกรังแกและรังแกผู้อื่น	1.000	.047*	-	.026*
4. ไม่เคยถูกรังแกและไม่รังแกผู้อื่น	.244	1.000	.026*	-

One-way ANOVA, * $P < 0.05$

ตารางที่ 5 แสดงคะแนนเฉลี่ยความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองในแต่ละกลุ่มความถี่ของการถูกรังแกและรังแกผู้อื่น

ความถี่	คะแนนเฉลี่ยความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง (mean±SD)	
	การถูกรังแก *	รังแกผู้อื่น**
1-2 ครั้ง/2-3 เดือน	29.73±3.68	29.13±4.29
2-3 ครั้ง/เดือน	27.06±3.88	29.13±4.28
1 ครั้ง/สัปดาห์	27.75±3.41	27.87±4.42
3-4 ครั้ง/สัปดาห์	27.17±5.47	29.04±5.51
รวม	28.56±4.21	29.02±4.38

One-way ANOVA, * $P = 0.00$

One-way ANOVA, ** $P = 0.75$

วิจารณ์

ลักษณะพฤติกรรมรังแกข่มขู่

จากผลการวิจัยที่พบว่าร้อยละ 55 ของนักเรียนทั้งหมดเคยถูกรังแกข่มขู่ที่โรงเรียน โดยนักเรียนชายถูกรังแกมากกว่านักเรียนหญิง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมา^{7,8,14} ส่วนใหญ่ถูกรังแก 1-2 ครั้งเท่านั้นในช่วง

2-3 เดือนที่ผ่านมา ซึ่งแตกต่างกับ ผลการศึกษาวิจัยเรื่องความรุนแรงในโรงเรียนของ ผศ.ดร.สมบัติ ตาปัญญา ในปี พศ. 2549 ที่นักเรียนส่วนใหญ่ถูกรังแกบ่อยกว่า คือเดือนละ 2-3 ครั้ง อาจเนื่องมาจากการศึกษาหลายแห่งพบว่านักเรียนในระดับชั้นประถม มีพฤติกรรมรังแกข่มขู่สูงกว่าชั้นมัธยมต้นและมัธยมปลาย² ซึ่งการศึกษาของ

ผศ.ดร.สมบัติ ตาปัญญา มีกลุ่มตัวอย่างนักเรียนในชั้น
ประถมปลายและมัธยมต้นรวมกัน แต่การศึกษานี้
มีกลุ่มตัวอย่างชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 2 เท่านั้น นอกจากนี้
นั้นยังพบว่านักเรียนส่วนใหญ่ถูกรังแกข่มขู่ทางวาจา
กล่าวคือ การโดนล้อเลียน ใช้คำพุดหยาบคาย จนทำให้
เจ็บใจหรือเสียใจ ถูกเพื่อนสร้างเรื่องโกหก ปลอ้ยข่าวลือ
ในทางไม่ดีเพื่อทำให้คนอื่นๆ ไม่ชอบ หรือถูกเรียกด้วย
การใช้คำที่ไม่ดี หรือใช้คำพุดที่เกี่ยวกับเชื้อชาติหรือ
ผิวพรรณ ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยหลายแห่งในต่างประเทศ¹⁷
รวมทั้งงานวิจัยของ ผศ.ดร.สมบัติ ตาปัญญา¹⁴

ในส่วนของพฤติกรรมรังแกข่มขู่ผู้อื่น จากการศึกษา
ค้นพบว่าร้อยละ 53 ของนักเรียนทั้งหมดเคยรังแก
ข่มขู่คนอื่นในโรงเรียน ซึ่งพบว่ามีจำนวนนักเรียนที่สูงกว่า
เมื่อเทียบกับงานวิจัยอื่นๆ⁶ ในส่วนรูปแบบพฤติกรรม
ส่วนใหญ่จะคล้ายกับในกลุ่มที่ถูกรังแกข่มขู่คือ มักเป็น
ทางวาจาและทางสังคม

ระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง (self-esteem)

จากผลการศึกษาพบว่า เมื่อเปรียบเทียบระดับ
ความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองโดยจำแนกตามเพศ และ
ระดับผลการเรียน พบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติ แต่กลับขัดแย้งกับการศึกษาบางส่วนซึ่งพบว่า
นักเรียนหญิงมีระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่ำ
กว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ^{19,20} สาเหตุ
ที่แตกต่างกันอาจเนื่องจากยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อ
ความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองของเด็กวัยรุ่น นอกเหนือ
จากผลการเรียนเช่น รูปร่าง ความสามารถด้านกีฬา
หรือดนตรี เพื่อน ครอบครัว เป็นต้น

การศึกษาที่ผ่านมาพบว่า พฤติกรรมรังแกข่มขู่
มีผลต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง^{16,21,22} ซึ่งสอดคล้อง
กับการศึกษาครั้งที่พบว่านักเรียนที่เคยถูกรังแกข่มขู่
จะมีระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่ำกว่านักเรียนที่
ไม่เคยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ Olwe (1978) พบว่า
เด็กที่โดนรังแกข่มขู่จะมีระดับความรู้สึกกังวล กลัวว่าจะมีสิ่งไม่ดี
เกิดขึ้นกับตน ไม่มั่นใจในตนเอง มักมองตนเองในแง่ลบ
และมีมุมมองคุณค่าในตนเองต่ำ ในส่วนของการรังแก

ข่มขู่ผู้อื่น พบว่า ระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองของ
นักเรียนที่รังแกข่มขู่ผู้อื่นต่ำกว่านักเรียนที่ไม่เคยแต่ไม่
แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อนำมา
แบ่งโดยละเอียดเป็น 4 กลุ่ม กลับพบว่านักเรียนที่
รังแกผู้อื่นอย่างเดียวมีระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง
สูงสุด แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ไม่เคยทั้งถูกรังแก
และรังแกผู้อื่นกลับไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติสาเหตุอาจเนื่องมาจากความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง
เป็นผลจากหลายปัจจัยมาเกี่ยวข้อง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่
ศึกษานี้ ส่วนใหญ่มีผลการเรียนที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่ง
ที่มีผลต่อระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองด้วย เป็นที่
น่าสนใจว่าระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองของกลุ่ม
ที่รังแกผู้อื่นนี้เป็นระดับที่เดิมสูงอยู่แล้วหรือเคยต่ำแล้ว
สูงขึ้นภายหลังจากที่ได้รังแกข่มขู่ผู้อื่น เนื่องจากมีงาน
วิจัยของ Lauren พบว่า เด็กที่มีระดับความรู้สึกมีคุณค่า
ในตัวเองต่ำ มีแนวโน้มที่จะรังแกข่มขู่ผู้อื่นมากกว่า
เด็กที่มีระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองสูง²³
อาจเนื่องจากการได้รังแกข่มขู่ผู้อื่นเป็นการสร้างความ
ภาคภูมิใจ คุณค่าในตัวเองให้เพิ่มมากขึ้น ในส่วนกลุ่ม
ที่มีระดับคะแนนต่ำสุดคือ กลุ่มที่เคยถูกรังแกและรังแก
ผู้อื่น นอกจากผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยอื่นๆ^{21,22}
ยังพบว่าเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกลุ่มที่รังแกผู้อื่น
อย่างเดียวและกลุ่มที่ไม่เคยทั้งสองอย่างพบว่าระดับ
คะแนนต่ำกว่าทั้งสองกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
จึงอาจจะพอสรุปได้ว่า พฤติกรรมรังแกข่มขู่ผู้อื่นจะมีผล
ให้ระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง โดยเฉพาะถ้ามี
ทั้งสองพฤติกรรมร่วมกันจะส่งผลมากขึ้น

เมื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความถี่ของ
การถูกรังแกข่มขู่กับระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง
ถึงแม้จะพบว่าในแต่ละความถี่มีระดับความรู้สึกมีคุณค่า
ในตัวเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แต่ความสัมพันธ์
ดังกล่าวกลับไม่ได้เป็นไปในลักษณะกราฟเส้นตรง
เนื่องกลุ่มที่มีระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่ำที่สุด
ไม่ใช่กลุ่มที่ถูกรังแกข่มขู่ที่สุดแต่กลับเป็นกลุ่มที่ถูกรังแก
2-3 ครั้งต่อเดือน ถึงแม้จะยังสรุปไม่ได้แน่ชัดว่า แต่
พอเห็นแนวโน้มได้ว่า ยิ่งถูกรังแกข่มขู่ก็ยิ่งส่งผลต่อ

ความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองอยู่ในระดับที่ต่ำลง ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับ O'Moore และ Kirkham ที่พบว่า ยิ่งผู้ที่เคยรังแกข่มขู่ผู้อื่นถูกรังแกข่มขู่บ่อยมากขึ้น ระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองก็ยิ่งต่ำลง²² และ Spade ที่รายงานว่า เมื่อนักเรียนถูกรังแกและกระทำคนอื่นมากขึ้นจะมีความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองที่ต่ำลงเช่นกัน¹⁰

ในส่วนของรูปแบบพฤติกรรมรังแกข่มขู่กับระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองจากการศึกษาสามารถบอกแนวโน้มได้ว่า พฤติกรรมถูกรังแกข่มขู่ในรูปแบบด้านสังคมมีระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่ำที่สุด อันได้แก่ การที่เพื่อนไม่ชวนเล่น ชวนทำกิจกรรมหรือไม่ยอมให้เข้ากลุ่ม แกล้งเมิน ซึ่งต่ำกว่าถูกรังแกด้วยรูปททางวาจา คือ การโดนคำพูดหยาบคาย ล้อเลียน ทำให้เจ็บใจหรือเสียใจ เป็นที่น่าสังเกตว่าถึงแม้จะพบรูปแบบของการถูกรังแกข่มขู่ทางสังคมจำนวนน้อยกว่าทางวาจา แต่กลับมีผลกระทบต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองมากกว่า อาจเนื่องมาจากประชากรที่ศึกษาอยู่ในกลุ่มวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนมาก ในส่วนการรังแกข่มขู่ผู้อื่นพบว่า พฤติกรรมรังแกผู้อื่นด้วยวิธีแย่งเงิน ทำข่าวของคนอื่นเสียหายจะมีระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองสูงสุด เป็นไปได้ว่าระดับที่สูงนี้อาจเป็นความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองที่มีอยู่เดิม หรือสูงขึ้นหลังจากได้รังแกข่มขู่ผู้อื่น ซึ่งจำเป็นต้องศึกษาเพิ่มต่อไป

งานวิจัยในประเทศไทยยังไม่พบการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมรังแกข่มขู่กับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง ที่มีกล่าวถึง มีเพียงการศึกษาความรุนแรงในโรงเรียนในปี พ.ศ. 2545 ที่พบว่า ความรุนแรงในโรงเรียนมีผลทำให้นักเรียนรู้สึกไม่มีคุณค่าในตัวเอง⁴ ดังนั้นจากการศึกษาครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพฤติกรรมรังแกข่มขู่ที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง ซึ่งคาดว่าอาจเป็นประโยชน์ในศึกษาเพิ่มเติมและการวางแผนป้องกันแก้ไขพฤติกรรมรังแกข่มขู่ในโรงเรียนต่อไป

ข้อจำกัดในการศึกษานี้คือ เป็นการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพียงชั้นเดียว

โรงเรียนแห่งเดียวและอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งอาจไม่สามารถเป็นตัวแทนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นได้ทั้งหมด ส่วนในเรื่องของตอบแบบสอบถามเนื่องจากนักเรียนตอบแบบสอบถามเอง จึงอาจเข้าใจในความหมายของพฤติกรรมรังแกข่มขู่ไม่ตรงกัน ทำให้ข้อมูลอาจคลาดเคลื่อน

สรุป

พฤติกรรมรังแกข่มขู่มีผลต่อระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง กล่าวคือ กลุ่มนักเรียนที่เคยถูกรังแกและรังแกผู้อื่นมีระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่ำสุด ส่วนความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองในกลุ่มนักเรียนที่รังแกผู้อื่นอย่างเดียวกลับสูงสุด นอกจากพฤติกรรมรังแกข่มขู่แล้วก็ยังมีปัจจัยอื่นๆ หลายประการที่ส่งผลต่อระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองด้วย อย่างไรก็ตามการให้ความสำคัญกับการจัดการพฤติกรรมรังแกข่มขู่ในโรงเรียนอย่างจริงจังย่อมส่งผลในทางดีต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองของเด็กและในทางตรงข้ามการเสริมสร้างความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองให้เกิดขึ้นในเด็กก็อาจมีส่วนช่วยลดความรุนแรงของพฤติกรรมรังแกข่มขู่ที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนได้

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ตาปัญญา ที่กรุณาอนุญาตให้ใช้แบบสอบถาม Olweus bully/victim questionnaire ฉบับภาษาไทย ท่านผู้อำนวยการโรงเรียน และอาจารย์ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่กรุณาอนุญาตให้ได้ทำการศึกษาวิจัยในโรงเรียน และขอขอบคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

1. Olweus D. Bullying. In: Kazdin A E. Encyclopedia of Psychology. London: Oxford University; 2000:487-9.
2. Bulach C, Fulbright J P, Williams R. Bullying behavior : what is the potential for violence at your school. Journal of Instructional Psychology. 2003; 30:156-64.

3. อองศา ร้อย. ปกป้องลูกจากการถูกเพื่อนรังแก. (ออนไลน์). 2543: Available from: www.elibonline.com/doctor2/child_bullying01.html. (ค้นเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2551)
4. อมราพร. เขยื้อนในโรงเรียน : ริดไถ รังแก ใช้ความรุนแรง. (ออนไลน์) 2545: Available from: www.clinicrak.com/message/viewmessage.php?id=2720&maintype. (ค้นเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2551)
5. Olweus D. A profile of bullying at school. *Journal of Educational Leadership*. 2003; 60:12-7.
6. Nansel TR, Overpeck M. Bullying behaviors among US youth: prevalence and association with psychosocial adjustment. *JAMA* 2001; 285:2094-100.
7. Whitney I , Smith PK . A survey of the nature and extent of bully/victim problems in junior/middle and secondary schools. *Educational Research* 1993; 35:3-25.
8. Rigby K Slee Smith P K, Morita Y, Junger-Tas, Olweus D, et al. The nature of school bullying:A cross-national perspective. New York: Routledge; 1999. :309-29.
9. Bauer NS, Herrenkohl TI, Lozano P, Rivara FP, Hill KG, Hawkins JD. Childhood bullying involvement and exposure to intimate partner violence. *Pediatrics* 2006;118:235-42.
10. Spade JA. The relationship between student bullying behaviors and self-esteem: Graduate College of Bowling Green State University 2007.
11. สุขดี น. รูปแบบของพฤติกรรมข่มขู่และผลกระทบจากพฤติกรรมข่มขู่ตามการรับรู้ของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2548.
12. Espelage DL, Asidao CS. Conversations with middle school students about bullying and victimization: Should we be concerned?.2003 Available from: <http://www.whittedclearly.com/FSL5CS/links/links82.asp>.
13. Ditzhazy HR, Burton EM. Bullying : A perennial school problem. *Journal of The Delta Kappa Gamma Bulletin*. 2003; 70:43-8.
14. สมบัติ ตาปัญญา. “รังแกเพื่อน” ปัญหาเด็ก ๆ หรือระเบิดเวลาที่นับถอยหลัง? จดหมายข่าวชุมชนคนรักสุขภาพฉบับสร้างสุข. 2551; 5:4-6
15. อนุช อภาภิรม. รายงานการวิเคราะห์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฉบับที่ 6 ไตรมาสที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2543) เรื่อง “ท่วงทำนองดำเนินชีวิต:วัฒนธรรมแห่งสันติภาพหรือวัฒนธรรมแห่งความรุนแรง” (บทที่ 2 วัฒนธรรมแห่งความรุนแรง : พฤติกรรมเบื้องต้นที่ยากจะแก้ไข) (ออนไลน์). 2543 Available from: www.trf.or.th/ttmap/index.htm. (ค้นเมื่อ 17 ตุลาคม 2551)
16. Olweus D. *Bullying at school: What we know and what we can do*. Cambridge: MA: Blackwell; 1993.
17. Kumpulainen K, Rasanen E, Henttonen I, Almqvist F, Kresanov K, Linna SL, et al. Bullying and psychiatric symptoms among elementary school-age children. *Child Abuse Negl*. 1998; 22:705-17.
18. Johnson D, Lewis G. Do you like what you see? Self perceptions of adolescent bullies. *British Educational Research Association*. 1999; 25:665-7.
19. Quatman T, Watson CM. Gender differences in adolescent self-esteem: an exploration of domains. *J Genet Psychol* 2001; 162:93-117.
20. Van Houtte M. Global self-esteem in technical/vocational versus general secondary school tracks: A matter of gender? *Sex Roles : Journal of Research*. 2005; 53:753-62.
21. Smith PK, Sharp S. *School bullying*. New York: Routledge.;1994.
22. O'Moore M, Kirkham C. Self-esteem and its relationship to bullying behavior. *Aggressive Behavior*. 2001; 27: 269-83.
23. Wild LG, Fliisher AJ, Bhana A, Lombard C. Associations among adolescent risk behaviors and self-esteem six domains. *J Child Psychol Psychiatry* 2004; 45:1454-67